

FENOMENOLOGIJA TARP PATHOS IR ATSAKUMO*

Bernhard Waldenfels

Bochum Rur University, 44780 Bochum, Germany
 El. paštas Bernhard.Waldenfels@ruhr-uni-bochum.de

Autorius nagrinėja fenomenologinį intencionalumą ir laiko jį išeities tašku. Fenomenų reikšmės analizė grąžina prie pathos dimensijos, esančios pirma jų. Tai, kas mums atsitinka arba veikia mus ir į ką mes atsakome skirtingais būdais, negali būti redukuota į ankstesnius horizontus. Tarp pathos ir atsako slypi neredukuojamas trūkis, kuris konstituuoja specialų laiko intervalą. Tai, kas mums atsitinka, visada ateina per anksti; mūsų atsakas – visada per vėlai. Mūsų patirtis niekada nėra užbaigta tam tikru metu. Norint ištirti šią priešsemantinę ir priešpragmatinę patirties gelmę, mums reikia tam tikros atsakios redukcijos, kuri kreipia bet kokią reikšmę į tai, į ką mes atsakome. Autorius parodo kai kurias sritis, kur tokia fenomenologijos revizija pasireiškia, būtent gyvenimo genėž bioetikoje, istorinį atminties detalizavimą ir Kito patirtį.

Reikšminiai žodžiai: prierašumas, įvykis, patirtis, intencionalumas, reikšmė, pathos, atsakas, temporalinė trukmė.

DOI: 10.3846/1822-430X.2009.17.3.92-102

Fenomenologija turi turtingą (*beachtliche*) istoriją. Tačiau čia bus kalbama ne apie fenomenologijos istorinius pavidalus, o apie dabartinius (*aktuelle*) jai iškilusius iššūkius, taip pat apie atsivėrusias naujas galimybes. Apmąstyti dalykai čia nėra įskiepijami iš išorės, tačiau jie taip pat nėra nepriklausomi nuo konsteliacijų, susidarantių jų apylinkėje (*Umfeld*). Šia prasme čia bus bandoma pateikti fenomenologijos, paremtos pathos ir nukreiptos į atsakomybę, pamatinių linijų arba, tiksliau, lūžio linijų apmatus¹.

1. Prasmės karalystėje

Kaip ir Freudas, pateikęs pasąmonę kaip pirmąjį psichoanalizės šibolėtą, galėtume apibrėžti intencionalumą kaip fenomenologijos šibolėtą. Savo tikslia forma intencionalumas reiškia rodyti *kažką kaip kažką*, kas tam tikra prasme ir tam tikru būdu turima omenyje, duota, reiškia², suprantama arba traktuojama, tarkim, kaip spalvos kokybė, kaip stalą, kaip pramanytą žvėrį, kaip skaičių, kaip rašymo programą, kaip teroro aktą ir t. t. Formulė *kažkas kaip*

¹ Nesitenkinsiu lemiamų aspektų esminiu vaizdavimu nurodydamas, be kita ko, savo išsamų nagrinėjimą knygoje *Atsakymo registras (Antwortregister)* (1994) ir *Patyrimo lūžio linijos (Bruchlinien der Erfahrung)* (2002).

² Kai kalbama apie šitą reikšmės elementarų lygmenį, kaip kartais tai daro Husserlis, tai galima suprasti tik kaip produktyvią reikšmę, kuri, ko gero, skirtina nuo pateiktų prasmės ir teksto sandų (*Sinn- und Textbestände*) eksplikatyvios reikšmės.

* Originali publikacija: Högrefe, W. (Hg.) 2004. *Grenzen und Grenzüberschreitungen*. XIX. Deutscher Kongress für Philosophie, Bonn, 23–27, Sept, 2002. Berlin: Akademie. Kaip knygos skyrius paskelbta: Waldenfels, B. 2006. *Grundmotive einer Phänomenologie des Fremden*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.

kažkas sako, kad *kažkas* (tikra, galima lygiai kaip negalima) su *kažkuo* (prasme, reikme) yra susiję ir drauge nuo jo skiriasi. Tikrovė ir prasmė nepriešinosios kaip požymiai arba vertės. Menkas Kaip, kuris žymi trūkusį ryšį, sudaro ne trečią visumą (*Entität*), kuri įsiterpia tarp dviejų pradinių realybių, realių ir idealių arba fizinių ir psichinių, kaip tarpinis narys, bet dinaminis karkasas, be kurio tiesiogine žodžio prasme nebūtų nieko, kas iškyla, drauge nieko kam *kažkas* iškyla. Merleau-Ponty dažnai kalba apie vyrį, lankstą arba klostę šiai prasmės ir pavidalo apraiškai pažymėti. Remdamasis šio skiriančio vyksmo (*Differenzierungsgeschehen*) aspektu, generuojančiu reikšmės, aš pats ne kartą kalbėjau apie signifikatyvią skirtį (*signifikativen Differenz*). Šio pagrindinio skiriančio vyksmo pobūdžio perspektyvoje rakursas reikšmės teikiančiame ir reikšmės keičiančiame akte jau iškyla kaip tam tikra interpretacija. Faktas, kad mano dėmesį patraukia raštelis ant durų, netyčinis liežuviu pliaukštelėjimas arba keistas mašinos triukšmas, dar nesusijęs su aktu, kurį priskiriu sau.

Laikantis reikšmės teorijos tikrai skiriančio pobūdžio, iškyla ne tik fenomenologijos įvairių žaidimo būdų sąsajos, bet ir sąryšiai su čia-būties (*Dasein*) hermeneutika, su tradicijos ir tekstų aiškinimu, su semiotinėmis priemonėmis (*Ansätzen*) ir ne mažiau su Frege's ir Wittgensteino pasekėjų analitine filosofija. Iš to išplaukia, kad Ernesto Tugendhato iškelta paradigmu kaita nuo sąmonės filosofijos prie semantikos fenomenologijoje praranda pagrįstumą (*Plausibilität*). Už paminėtų variantų, nepaisant visų skirčių ir neatitikimų, išryškėja *kažkas* bendra, kas susitelkia į prasmės filosofiją. Ji daro tuščius įprastus ginčus pažinimo teorijoje, kaip antai tarp realizmo ir idealizmo, ir padaro galą subjekto ir objekto paklodės tampymui. Pradedant Johnu Locke'u, nepalaujamai didėjanti tarp išorinio ir vidinio pasaulių perskyra, kuri reikalinga papildomo trečiojo idėjų pasaulio, iškyla kaip konstrukcija, prarandanti patyrimo pamatą prieš atrasdama jį. Intencionaliai sudaryta patirtis nesiplėtoja nei viduje, nei išorėje. Empirinių

duomenų ir visuotinių idėjų perskyra taip pat primetama. Sudaranti prasmes ir pavidalus patirtis, nesiremianti duomenų pamatu, iš pat pradžių yra apibendrinimo (*Verallgemeinerung*) kelyje. Tarsi (*das Als*) ir Kaip (*das Wie*), kurie sulaiko (*inhäriert*) intencionalumą, reiškia kartotę (*Wiederholbarkeit*), taigi genetinė ir operatyvia prasme idealumą, kuris ankstesnis už bet kokią galimą eidetinę arba kategorinę žiūrą. Kitaip tariant, intencionaliai ir diferencialiai iškilusi (*angelegte*) patirtis apščiai tarpininkauja horizontaliai ir vertikalčiai, nepasikliaudama gatau protu, t. y. vadovaujančiu subjektu. Protas ir subjektas patys patiria (*durchlaufen*) genezę. Fenomenologija, kuri prasmės ir patirties horizonto sąvoka įveda ribinę *par excellence* sąvoką, savotiškai kelia klausimą, kaip aprašomos ir peržengiamos ribos, nepanaikiant jų³.

Mąstymas ties patirties riba ir joje randasi taip pat iš pamato principo (*Grundansatz*), kurį mes pažymėjome kaip fenomenologijos šiboletą, nes reikalingas tik mažas posūkis aprūpinti *kažką kaip kažką* atsitiktinumo (*Kontingen*z) koeficientu. Tai, kad *kažkas* kaip *kažkas* pasireiškia, *eo ipso* reiškia, kad *kažkas taip, o ne veikiau kitaip* pasireiškia. Kiekviena prasmė, kuri išplinta kaip nuorodos ryšys *Gestalt* teorijos perspektyvoje, yra pirmenybinė prasmė. Augalas traktuojamas kaip gydančioji žolėlė arba kaip piktžolė; peilis tarnauja kaip valgymo įrankis arba kaip ginklas; pinigine parama vertinama kaip auka arba kaip kyšis; užsienietis laikomas pretendentu į prieglaudą arba nelegaliu atėjūnu. Prasmei prilimpa, kaip Nietzsche pabrėžia, nepanaikinamas, ir taip pat nuolat kupinas konfliktų perspektyvumas (*Perspektivität*). Yra prasmė, bet ne vienintelė prasmė (Merleau-Ponty 1945: 342). Taip fenomenologija (kaip ir hermeneutika) suponuoja praeinančią atsitiktinę eigą (*okkasionellen Zug*). Čia-Dabar-Aš-Sistemos kontekstas (*origo*), į kurią atkreipia dėmesį Karlas Böhleris, inspiruotas Husserlio *Loginių tyrinėjimų*, ne

³ Apie ribos fenomenologijos esminius klausimus ir paradoksus žr. (Waldenfels 1990), 2 skyr., taip pat (Waldenfels 1999), 9 skyr.

vaizduoja principų sandarą, bet sudaro lauką, būtent rodymo lauką (*Zeigfeld*), kuriame įsitvirtinęs simbolių laukas su savo kontekstų plėtra ir dekontekstualizavimu. Ši atsitiktinybė (*Okkasionalität*) išviliojama iš kasdienių prasmų konsteliacijų istoriniais bruožais, kurie nurodo epochų pokyčius. Taip pat tie įvykiai, kurie, remiantis Husserliu ir Heideggeriu, žymimi kaip steigty (Stiftungen), tai būtų tragedijos, demokratijos ar geometrijos gimimas, turi savo gimimo, inkubacines ir lemiamas fazes, kurių eiga nesiduoda vedžiojama teleologiškai, net jei prasmės sąvokos artuma senoms tikslo (*Ziel*-) ir prasmės sąvokoms (*Zweckbegriff*) nuolat gundo tam tikriems bandymams.

Atsižvelgdamas į visa tai, nemanau atsisakyti šios vaisingos perspektyvos, ją pakeisdamas kita. Toks bandymas, kuris atitiktų tradicinį principų ir metodų ginčą, būtų pakankamai naivus. Negalima peršokti orientavimo prasmės, kuri grindžia įvairias nuomonės (*Meinens*), supratimo ir savipratos teorijas ir kuri pati turi reikšmės sisteminiams teoriniams anstatams (*Ansätzen*), nepraradus savo turinio. Juk tai, ko negalima peršokti, drauge nebėra apeinama ir nėra apsaugota nuo pokyčių (*Unterwanderungen*); tai galioja a fortiori diskursyviai teoretiškai įtvirtintiems vertybiniais reikalavimams (*Geltungsansprüche*), dėl kurių prasmėdaros (*Sinnbildungen*) yra normatyviai filtruojamos⁴. Čia kalbama ne apie staigias (*abrupte*) prieštara arba apie vien papildymus, bet apie slinktis (*Verschiebungen*), kurių ilgai trunkantys poveikiai paaiškėja niuansuose.

2. Patetiškumo bedugnės

Intencionalumo apklausumas (*Infragestellung*) turi išplaukti iš jo paties, galima siekti tik išplėsti tai iš jo rankų panašiai kaip iš supratimo arba savitario supratimo (*Verständigung*) rankų. Tiesioginės konfrontacijos padarinys

būtų visiškai laisvų nuo prasmų ir normų duotybių suirimas ir suponavimas *kažko*, kas visiškai nepriklauso nuo prasmų ir normų pirmduočių. Priėmus tokį *Kažkas*, jis būtų tuoj pat įtrauktas į prasmų tinklus ir įpintas į argumentų grandines. Tačiau, kaip jau paaiškėjo iš pasirinktų formulių, atsiveria ypatingi aplinkkeliai, vos pradedame iš arčiau nagrinėti prasmų vyksmą. *Kažkas* kaip *kažkas* reiškiasi, tai nereiškia, kad *kažkas* yra. Tai tampa *kažkuo*, perimant prasmę ir drauge tampant išsakomu, traktuojamu, kartojamu. Čia neužtenka vadovautis prasmės geneze, tarsi *kažkas* tebutų iškeltas iš šachtų į šviesą, veikiau kalbama apie prasminį perkėlimą (*Umsetzung in Sinn*), prasmės gavybą panašiai kaip kalbant apie energijos gavimą. Esant šiai heterogenezei, dėl kurios ir heteronomija nušvinta kitaip, iškyla *kažkas*, kas jau nebeturi prasmės, ir tada kyla klausimas, kaip šį heteroną kaip tokį suvokti.

Norėdamas nušviesti šį klausimą, panagrinėsiu sceną Roberto Muzilio, autoriaus, kuris ne tik artimas Ernstui Machui ir kuris buvo inspiruotas Nietzsche's, bet ir kuris buvo pastebėtas ankstyvojo Husserlio. Jau įvadiniame *Žmogaus be savybių* pasaže vaizduojama pora praeivių, kurie yra liudininkai įvykio, kurį esame įpratę apibūdinti *kaip eismo įvykį*, kaip tam tikrus meteorologinius procesus, kaip oro slėgį, drėgnumą ir saulėtumą, apibūdiname *kaip gražią rugpjūčio dieną*. Tačiau iš pat pradžių čia viskas ne taip. Iškyla povandeninių uolų, į kurias sudūžta įvykių eiga. Viskas prasideda „sagrūda“, t. y. spūtimi judant: *Kažkas* „išėjo iš rikiuotės, skersai prasimušantis judėjimas; kažkas apsisukęs buvo nublokštas šonan, kaip dabar paaiškėjo, tai buvo gremėzdiškas staiga sustabdytas sunkvežimis su pakrautu dviračiu, jis stovėjo išmestas į kraštą“. Šalia stovi besiaiškinantis vairuotojas, „pilkas kaip vyniojamas popierius“. Ateinančiųjų žvilgsniai prasmenga „skylės gelmėje“, kur guli it negyva eismo auka. Visi laukia greitosios, tos „įgaliotos pagalbos“, kuriai nelaimės – eiliniai įvykiai. Išmintingasis palydovas aiškina savo palydovei, kas yra „per ilgas stabdymo kelias“. Pastaroji dėkingai išklauso paaiškinimus; „jai užteko to, kad šiam

⁴ Kitur (2001) mano plėtotą diskusiją su universalaus pragmatinio, tiksliau – formalaus pragmatinio antstatu (*Ansatzes*) normatyviniais reikalavimais, čia iškils tik paraštėse.

baisiam įvykiui buvo suteikta kažkokia tvarka, jam virtus technine problema, su kuria tiesiogiai nebuvo susijusi“. Už tai atsakingos „socialinės institucijos“, kurios tarnauja su stebėtinu kruopštumu. „Susidarė beveik toks išpūdis, kad įvykis – teisėtas ir teisingas.“ Kalbančio praeivio komentaras ir jo palydovės reakcija patvirtina šį išpūdį. „Anot amerikiečių statistikos“, – pabrėžė ponas, – „kasmet automobilių avarijose žūva 190 000 ir sužeidžiama 450 000 asmenų“. „Manote, kad jis žuvo?“ – paklausė jo palydovė nepagrįstai jaučianti, kad išgyveno kažką ypatingą.“

Kasdienis-nekasdienis atsitikimas (*Begebenheit*), taip išnykstantis, parodo, kaip nelaimingas atsitikimas virsta statistiniu normaliu atsitikimu, „tvarkingu“, taigi ir prasmingu, įvykiu, kuris kaip afektyvi pridedamoji vertė palieka po savęs subjektyvų jausmą. Šis pasireiškia kaip privatus reliktas tariamos patybės (*Eigensten*) didėjančio anonimizavimo akivaizdoje, ir kada nors mums ateis galas „išgyvenant ne tai“ (Musil 1978: 150). Žinoma, jau šita įžanga, kurios prieigas atvėrė Kakanienas, plėtotina toliau pasitelkus Foucault arba Luhmanno priemones, norint išskleisti daugiafunkčę sistemą, kurią vadiname visuomene, su jos prasių agentūromis. Čia susiduriame su įvairiais kodais ir vedančiomis skirtimis (*Leitdifferenzen*): medicininėje apžiuroje, nustatant teismo įvykio aplinkybes ir priimant nuosprendį, įtraukiant draudimo agentūras, nustatant aukos arba nusikaltėlio viešumo vertę, kuri lemia daugiau dėmesio žuvusiai princesei nei vairuotojui. Galiausiai pats literatūrinis vaizdavimas pagal šią prasmės gamybą su darbo pasidalijimu iš to semia estetinę pridedamąją vertę. Nepamirškime ir mūsų fenomenologinių prieigų. Taip būtų uždaryta prasmės elektros grandinė.

Žinoma, jau Husserlis *Europos mokslų krizėje* mini tuos, kurie fenomenologo profesiją lygina su patarlės batsiuviu, kuris netobulina savo laimėjimų (Husserl 1950: 140), ir galima būtų vėl pacituoti Musilį, kuris savo protagonisto lūpomis pašaipiai pabriežia: „Aukštai sklandančioms mintims reikėtų įsteigti paukščių fermą, vadinamą filosofija, teologija

arba literatūra“ (Musil 1978: 358). Tačiau nereikėtų specializacijos per greitai paaukoti aukšties žmonijos tikslams, kaip to nedaro nei Husserlis, nei Musilis, nekalbant apie Maxą Weberį. Suprantama, filosofas, o drauge fenomenologas, susietas su tam tikrais profesiniais reikalavimais, žinoma, jis turėtų įstengti puoselėti griežtą profesionalizaciją. Musilis kaip literatas susidoroja su šiuo uždaviniu ne vien pasakodamas apie nelaimingą atsitikimą ir pažadindamas savo skaitytojų užuojautą, bet ir iškeldamas mums tą prasmės kismą (*Sinnumsetzung*), kuris leidžia įvykti prasmingam įvykiui. Čia yra kažkas, kas – prideramai parengta ir išpreparuota – pagaliau telpa į įvairių „prasminių provincijų“ sritį. Tačiau kaipgi iškyla šis „Ne-žinau-kas“ (*Ich-weiß-nicht-was*), kuris taip mielai leidžiasi vaizduojamas kaip šis ar tas? Tai iškyla kaip staigmena (*überraschendes Ereignis*), kuri tiesiog „iššoka“ iš *corpus delicti* eilės, kuri stoja skersai kelio įprastai daiktų eigai, kuri pažadina dėmesį, sužadina smalsumą kaip bitės, kurios kursto matymo smagumą ir paverčia matančiuosius vojeristais, prieš tai smogusios „neatidžiai“ aukai.

Nelaimingas atsitikimas, apie kurį kalbama šiame romane, yra prototipas visko, kas traukia dėmesį, įsiveržia, kas prasismelkia, masina, išgąsdina, žeidžia, yra apmąstoma ir kraštutiniu atveju sunaikina mus kaip „mąstančias nendres“. Žinoma, šia prasme galima būtų pasiteikti dėmesio fenomenologiją, kurios šaknys glūdi Augustino, Descartes'o ir vėliau – Wilhelmo Wundto mąstyme. Tačiau ar turi dėmesys prasmę, ar atencija tėra intencijos selektyvi forma? Taip būtų tik voliuntaristiškai susiaurinus dėmesį, kaip siūlo minėta tradicija, kuri jį traktuoja kaip prožektorių, apšviečiantį tai, kas tamsoje jau laukia mūsų žvilgsnio⁵. Tačiau dėmesio traukimas (*Auffälligkeiten*) ir įsiveržimas (*Einfälle*) nėra įvykdomi arba neįvykdomi aktai. Jie pagauna mus kaip lengvi ir atrodantys nekenksmingi nukrypimai, bet taip pat būtenti

⁵ Šis vaizdijimo būdas, išplaukiantis iš patyrimo saviorganizacinio modelio Gestalt teorijoje, buvo nuodugniai išnagrinėtas (*destruiert*) Arono Gurwitschiaus ir Maurice'o Merleau-Ponty.

kaip stipresni trūkščiai ir grėsmės, aptarta eis-mo auka, kuri – manytina, nebuvo gyvenimo išvarginta – rėmėsi savo intencijomis ir buvo žiauriai iš jų išplėsta. Tokiems įvykiams, kurie iškyla ne kaip neatšaukiamas Kažkas, tarsi jie telauktų mūsų šūkio arba mūsų įsakymo, kurie mums veikiau nutinka, smogia, tenka, mus pa-gauna, nustebina, užpuola, manau, tinka senas žodis „*pathos*“, kuris priežodyje *pathei mathos* žada mokymąsi kančia⁶. Tokia žiūra (*Sichtweise*) išlaisvina mus nuo viso to šlamšto subjektyvių, privačių jausmų būsenų, kurios kilusios iš „pa-pildomos abstrakcijos“ (Husserl 1950: 231) ir tarnauja kaip kompensacija psichinių duomenų pavidalu to, kas dingę redukuojant pasaulį į fizinius duomenis. Tačiau dvi suvienytos abs-trakcijos neteikia konkretybės (*Konkretion*), nes trūksta medio, kuriame jos galėtų „suaugti“. Kita, *pathos*, nuo kurios tokios kompensacinės pastangos atsoksta, motyvas suponuoją ryšį su afektų ir afektavimų kalba, tačiau tik tuomet, kai a-fektų ir a-fektavimų po- nuskamba kaip po-veikio (*Antun*), postūmio (*Angehen*), pošaukio (*Anruf*) forma, kaip apie tai užsimena Husserlis, Scheleris ir Heideggeris.

Pathos nereiškia, kad yra kažkas, kas mus veikia, tai taip pat nereiškia, kad kažkas kaip kažkas suprantama ir reiškia. Tai reiškia tiek mažiau, tiek daugiau, tai išsisuka iš kauzalumo ir intencionalumo alternatyvos visomis jų tradi-cinėmis formomis. Jei pabrėžtume kauzalumą, spręstume iš stebėjimo perspektyvos kaip poli-cininkas, kuris verčia išsirtinti kraują, arba gydy-tojas, kuris aptinka ligos užuomazgą, kovoja su ligos sukėlėjais ir nustato mirties priežastį. Jei, priešingai, pasikliautume suvokimo, supratimo ir aiškinimo procesais, delstume (*stunden*) jau ant patyrimo prasmingo apdorojimo pakopos, o iš to sektų, kad patyrimo lūžiai būtų ištrinti (*übertüncht*) aiškinant prasmes. *Pathos* reiškia,

kad mes sutikti kažkieno, būtent taip, kad šis Kieno (*Wovon*) nėra pagrįstas nei įvykstančio Kas (*Was*), nei iškeltas vėliau pasieksimo Kam. Čia reiktų skirti visiškai skirtingas *pathos* for-mas: epizodinio ir chroninio pobūdžio, veikian-čias „vulkaninių“ ir „neptūninių“ būdu. Be to, yra įvairūs intensyvumo lapsniai; kaip aistra *pathos* pasiekia formą pakilimo, kuris viską drauge įtraukia. *Pathos* priešingybė yra ne prasmis prieštarumas ir ne beprasmybė šnekant (*im geläufigen Sinne*), kuri kyla dėl apviltų lūkesčių, bet apatija, indiferencija, kai nebesvarbu, tas ar anas įvyks, kai viskas nugrimzta į abejingumo (*Gleich-gültigkeit*) monotoniją kaip Dostojevs-kio juokingasis žmogus, kai griebtis revolverio kainuoja dar per daug pastangų. Kaip prieš Husserlį jau Leibnizas elgėsi, panašiais atvejais Husserlis vartoja miego metaforą; kur išlygina-mas „afektyvus reljefas“, patyrimas nugrimzta į miegą (Husserl 1950: 168). Galima paklausti, ar miego metafora nedaro pernelyg pavojinga gy-venimo mažėjimą. Jau Platonas juda ta kryptimi lygindamas visišką apatiją su akmens poreikių nebuvimu (Plato 2004: 492e).

3. Revizijos po *pathos* vėliava

Pathos kaip kažkas, kas mums atsitinka, supo-nuoja daug išklydusių iš kelio įprastų distinkci-jų. Tai susiję pirmiausia su subjektu ir objektu, su objektyvaus vyksmo ir subjektyvaus akto skirtimi. Paimkime klasikinį džiaugsmo ir skausmo pavyzdį. Čia nėra būsenų ar įvykių, kurie leistų daiktus priskirti pasauliui. Skausmai be kažkieno, kas jaučia, mąstomi tik kaip pato-loginiai plaišūs produktai (*Spaltprodukte*), o jie patys suponuoją minimalų paciento ir jo kūno būsenos, svetimos jam, ryšį, tačiau džiaugs-mas ir skausmas nėra ir subjektyvūs aktai, už kuriuos atsakingas kenčiantysis, aktai, kuriuos galima būtų jam priskirti kaip laimėjimus ir kurie įtraukti į savitarpio supratimo horizontą (*Verständigungshorizont*). *Pathos* yra įvykis, bet ypatingas įvykis, kuris kažkam nutinka. Jis arba išiktas iškyla naudinku, „adresanto

⁶ Senoji katarsio teorija būtų iš naujo apklaustina, ne-paisant to, ar ji reiškia afektų valymą, ar apsisvalymą nuo afektų. Pusiausvina mediciniškai, pusiau moraliskai suprantamas procesas, kuris anksčiau buvo pavadin-tas „gryninimu“ (*Läuterung*), o šiandien vadinamas „apdorojimu“, per lengvai remiasi *pathos* afektyvia taisykle.

naudininku“ (*Adressendativ*), kaip Bühleris (1982: §15) vadina šį linksnį, bet ne veikėjo vardininku; *man* nutinka kažkas, su kuriuo aš taip arba taip elgiuosi, o *tau* atsitinka atitin-kamas dalykas (*Entsprechendes*). Šis nutikties (*Getroffenseins*) Kieno (*Wovon*) virsta atsako *!kq* (*Worauf*), kam nors šnekėjimu ar veikimu tuo remiantis, nukreipiant, sveikinant ar prakalbinant. „Pasakyti, ką kenčiu“ geba, kurią poetas emfatiškai deklaruoja kaip Dievo dovaną, yra ypatinga kasdienio gyvenimo tartis (*Sagen*). Kalbama apie šnekėjimą, taip pat apie veikimą, kuris prasideda ne savyje, o kažkur kitur ir todėl nuolat išlaiko svetimo įkvėpimo bruožus. Įkvėptumas (*Eigenheit*), be kurio jis ar ji pats būtų niekas, iškyla Svetimo, vengiančio mūsų, sutikimo (*Eingehen*) dėka. Lygiai taip žymiu tai kaip atsakymą, kaip atsaką (*Response*). Instancija, kuri modernybėje vadinama „subjektu“, iškyla kaip pacientas ir kaip respondentas, taigi būdu, kuriuo aš dalyvauju, bet ne kaip iniciatorius, o kaip kažkas, kas tiesiogine žodžio prasme yra nukariautas tam tikrų patyrimų, kaip subjektas ta neįprasta prasme, kurią vartojo Lacanas ir Levinas. Kaip *pathos* nustatytinas šiapus intencionalumo, taip mūsų atsakas – anapus intencionalumo. Atsakumas (*Responsivität*) peržengia bet kokią intencionalumą, nes sutikimas to, kas mums nutinka, neišsamią prasmę, suprantamumą ar tiesą to, ką teikiame kaip atsakymą. Tai liudija neigiamo atsakymo galimybė, kaip tai iškyla kanceliarininko Bartleby'io figūra, to Melvillio pasakojimo protagonisto, į kurį dažnai atkreipiamas dėmesys naujoje filosofijoje ir kuris turi daugiau dezertyro nei didvyrio bruožų. Visa tai nesitenkina mūsų kognityvus ir praktinio elgesio būdo afektyviu fonu, tai susiję su jo pačia šerdimi atsižvelgiant į tai, kad nieko naujo neiškyla nei kasdienybėje, nei politikoje, nei mene, nei moksle, nei filosofijoje, kol kažkas mums nedingteli ar nekrenta į akis, kol mums kažkas, nenušvinta. Pati istorija gyva tuo, kad žadinami prisiminimai, o ne tik kaupiami ir perdirbami kaip surinkti duomenys. Kompiuterių ir robotų prestižas didėja, kuo labiau kognicijos (*Kognitionen*) ir praktikos taip

sakant deafekcionuojamos (*desaffektioniert*), jos atvėsinamos arba užšaldomos ir tenkinamos laimėjimais, kai nesvarbu, kas juos pateikia. A-fektai, kuriuose nuolat slypi disfunkcionalūs sprogmenys, tuomet pavirsta degalais, kurių norint galima prisipilti ir naudoti. Pagaliau tai leidžia konstravimą jausmų mašinų, kurias galima priskirti Musilio emociniams išgyvenimams be emocijų⁷. Žinoma, būtų juokinga priekaištauti mašinoms, kurios palaiko mūsų draugiją.

Kita susvyravusi distinkcija – tarp faktų klausimų ir teisės klausimų, tarp būties ir turėjimo arba taip pat tarp būties ir vertybės. Kas mums nutinka ir išskleidžia savo besikeičiančiu išgąsčio, nuostabos, vyliaus ar nerimo spalvų poveikiu, nėra nei faktas, kurį registruojame, nei normos, kuria sekame, pamatas, nei vaizduoja vertybę arba bevertiškumą, kuris kyla iš mūsų vertinimo. Bet koks pateisinimas arba įvertinimas iškiltų per vėlai; nes kalbama apie kažką, kuo norom nenorom remiamės ir visada jau remsimės pritardami arba atmesdami, pabraukdami ar perbraukdami. Čia vėl iškyla pavaizduotas nelaimingas atsitikimas kaip paradigminis. Jis nustebina visus dalyvius, net jei imasi įprastų apdorojimo ir gynybos priemonių, o pagaliau telieka statistinės nuosėdos. Moralizuotojas elgiasi taip, tarsi galima būtų tai, ką tūlas daro, visiškai atskirti nuo to, kas jam ar jai atsitinka. Iš to kyla polinkis užgožti skausmą kaltės klausimu. Tai prasideda jau Jobui, kuris turi nuginti savo draugų priekaištus kaip įkyrias muses. Problema ne ta, ar argumentuojantys teisūs, daug labiau ta, kad jie primigtynai vien teisūs. Kas mums atsitinka, atskleidžia neišvengiamybės formą tiek dideliuose, tiek mažuose, tiek džiugiuose, tiek liūdnuose ir baisiuose dalykuose, formą, kurią graikai vadino Tiche ir kuri įgijo Nietzsche's *amor fati* antimoralistinį patosą (*Steigerung*).

⁷ Žinoma, lygiai taip pat pabrėžtina emocijų tiek psichologijoje, tiek neurofiziologijoje vėl didėjanti reikšmė tada, kai jos ilgai buvo kompiuteriu apskaičiuojamų kognicijų šešėlyje. Šiuose debatuose Hubertas Dreyfusas jau seniai įvedė fenomenologines nuostatas.

Husserlis apmąstė patyrimo priešpredikatinčius procesus teikdamas jiems ypatingą pirmenybę, nes čia dar prieš visus išraiškingus Taip ir Ne kyla daiktų tvarka. Lygiai taip turime vadovautis priėmimo priemonėmis, kurios jokių būdu nėra tik „pasaulio atskleidimas“, taigi priskirtinas prasmų galimybių atvėrimui, bet kurios mus prakalbina ir su mumis susijusios. Tai priegios, kurios siūlo galimybę normatyvinėms nuostatoms, kurios ja nesiremia. Kas nepakankamai išgirsta (*überhört*) ar pamato (*übersieht*), kas čia pasiskelbia, lieka ne tik anapus savo galimybių, bet ir anapus svetimo reikalavimo. Vengiant situaciją, į kurias galima pakliūti, vikriai išsisukama iš moralinių iššūkių. Aptartas nelaimingas atsitikimas išsiskiria kaip palyginti nepavojingas, nes joks atsitiktinis praeivis neatrodo itin reikalingas. Tačiau taip būna ne visada, o tam tikra prasme taip niekada nebūna, nes pats „nedalyvaujantis žiūrovas“ prireikus gali būti patrauktas atsakomybėn kaip nesuteikęs pagalbos. Čia išskleistas žiūros ir mąstymo būdas išlaiko turimą esmę tik tuomet, kai Husserlio taip pavadintų pasyvių sintezių pasyvumas suprantamas ne vien kaip aktyvios prasmėdaros (*Sinnbildung*) pradinė ir galutinė pakopa, bet kaip „pirmasavymos“ (*Urpassivität*) radikali forma, kuri kyla iš a-fekcijos (*Af-fektion*) ir tokiu mastu nuolat iškelia „Aš-Svetimą“, būtent kaip patyrimą, kuris seka iš nutikimo (*Widerfahrnis*). Tai veda prie taško, kur iškyla įvykiai, kuriems negalima nurodyti jokių pakankamų galimybių sąlygų. Tai galioja visoms steigims (*Stiftungen*), kurios atveria prasmų sritį, tai būtų mokslo atradimai, meno naujovės, politinės ir religinės reformos, filosofinio mąstymo lūžiai. Šitai, kad tvarkų kiltis vėliau pasirodo drauge su tvarkos sandara, nereikia, kad ji ten turi pakankamą paspirtį. Lemiami įvykiai pagaliau randasi ir kasdienybėje, kur jie mus nustebina turėdami *objets trouvés*⁸ ir *personnes trouvées*⁹ formą ir juoko, *jeu d'esprit*¹⁰

atvejais žaidžia savo slaptą žaidimą. Visi tokie prasminiai įvykiai reikalingi mums priešinti pakankamo pamato principui nepakankamo pamato principą, nes tam tikrais atvejais vis paaiškėja, kad visi išbandyti pagrindimai atsimuša į neįveikiamą ribą. Tai iškelia mums klausimą, kaip tai, kas išvengia kompetentingo aprašymo ir paaiškinimo, vis dėlto gali būti pamatoma ir prakalbinama. Net tylėjimas apie tai turėtų būti aptartas, jei tai turi kažką byloti.

4. Laikinė diastazė

Priartėjame prie klausimo, kuris čia iškyla, *pathos* ir atsaką nagrinėdami jų tikro laikiskumo perspektyvoje. Dar kartą pasitelkiame eismo įvykio pavyzdį. Praeivių pora, kuri smagiai aptarinėja įvykį, tik paskui atsitokėja. „Jau prieš akimirką kažkas išėjo iš rikiuotės“, taip tai pavadinta. Vadinas, žiūrovai atvyko per vėlai? Kada jie turėjo atvykti norėdami suvokti įvykį *in flagranti*? Ar jie turėjo jo laukti kaip saulėlydžio? Tuomet niekas neįprasta nebūtų iš esmės įvykį; posakis *nil novi sub sole*¹¹ pats nurodo saulę, kai laimi įprotis. Tačiau kaip yra su veikėju, kuris kovoja dėl paaiškinimų, ir kaip yra su auka, kuri dėl savo nerūpestingumo sukelia įvykį? Nutikimas (*Widerfahrnis*) akivaizdžiai išsiskiria tuo, kad jis iškyla per anksti, o atsakas – per vėlai, tačiau su kuo lyginant per anksti ir per vėlai? Žinoma, ne su pačiu įvykiu, kuris kaip tik įžengia į šią laikinę slinktį ir niekur kitur. Šis laikiskumas iš pradžių visai nepastebimas, mums iš anksto įsitvirtinus ant dialoginio pamato, kur nuosavas ir svetimas indėliai sinchronizuojami pažiūrų abipusiškumu (*Reziprozität*) ir apverčiamumu (*Reversibilität*). Dialoge nė vienas ir niekas nebūna per vėlai, nes kiekvienas pranašumas, pagrįstas bendromis prielaidomis, gali būti aplenktas.

Laikinę slinktį, kuri padalinta į *pathos* pirmumą (*Vorgängigkeit*), atsako paskumą (*Nachträglichkeit*), paverčia homogenišką

⁸ Rasti objektai (pranc.). (Vert. past.)

⁹ Rasti asmenys (pranc.). (Vert. past.)

¹⁰ Dvasios žaidimas (pranc.). (Vert. past.)

¹¹ Niekio naujo po saule (lot.). (Vert. past.)

dialogą heterogenišku dialogu, vadinu diastaze, t. y. savitą išsiskyrimą, kuris liudija ryšį, tačiau pažeistą. Pirmesnis *pathos* ir paskesnis atsakas mąstylini drauge, tačiau turint omenyje plyšį, kuris neužsiveria ir kuris kaip tik todėl reikalingas išradingo atsakymo. Nutikimai ne tik leidžia mąstyti, jie verčia mąstyti. Klausimo plyšys nutikimui toks pat konstituojuantis kaip perspektyva suvokimui, apie kurią Husserlis sako, kad pats suvokiantis Dievas turėtų jį grįsti. Bandant įtampos santykį panaikinti viena ar kita kryptimi, *pathos* keičiant atsaku arba, atvirkščiai, viena, patenkama į fundamentalizmo vėžes, kita, į konstruktyvizmą, kai viena dalis siekia naudoti minimizuodama sau priešingą dalį. Tačiau patyrimas, kuris prasiplečia dėl nutikimo, reikalingas kitokios kalbos, taip pat kitokios logikos. Čia turime keistą atvejį, kai poveikis eina pirma savo priežasties. Sutikta būtis vėliau liudija istoriją, jai apšviečiant praeitį (*Vergangene*) (plg. Husserl 1950:54). *Pathos* ir atsakas seka ne vienas iš kito kaip du įvykiai, kalbama apskritai ne apie du įvykius, bet apie vienintelį pasislinkusio patyrimo akivaizdoje, būtent apie tikrąją laiko slinktį (*Zeitverschiebung*). Ji neįveikiama sinchronizacija, nes ši jau suponuoją laikinę distentio, kuri pertempia (*zerdehnt*) bet kokį prasminį *intentio*¹². *Pathos* dvasia, Pascalio žodžiais, yra „raiša dvasia“ arba, kitaip formuluojant, užtrukusi dvasia. Kaip tik todėl *pathos* mus sutinka pirmiausia ne kaip kažkas, ką galvojame, suprantame, sprendžiame, atmetame arba sveikiname, tai sudaro laik-vietę, iš kurios visa tai darome atsakydami į tai. Viskas, ko esu sutiktas ir į ką atsakau, kaip toks, neturi prasmės ir nesuponuoją jokių taisyklių. Tikros staigmenos, pagrįstos nuostabos ar netikros baimės priskirtų patyrimui kriterijais, kurie yra kilę prieš jų apdorojimą. Jei staigmena liktų staigmena, nuostaba – nuostaba, baimė – baimė, teturėtume reikalą su ignoravimu, naivumu ar fantazmais, kurie išsisprendžia niekyje (*in Nichts*) vis labiau konstruojant patyrimą.

Vis dėlto tai, kas supurto tvarką, įdedama į šią tvarką įvardijant, klasifikuojant, datuojant, lokalizuojant ir aiškinant. Musilis vaizduodamas aiškiai parodo, kad šis *re-entry*, kaip tai vadina sistemos teoretikai, priklauso nutikimų poveikiams ir teikia jiems tam tikrą trukmę. Tačiau jis padaro dar daugiau, jis suspenduoja normalizavimą ir padaro jo poveikį matomą, uždega jo lengvai ironiškas šviesas taip jam demaskuojant netikrą prestižą. Išgyvename, kaip įvykis išnyksta už „prasmių rūbo“ ir pamažu įgyja prasmę, taip pat pateikia prasmių palūkanas, kuriomis leidžia skolintis. Čia lemiamas ne taip nepatetiškas ironijos tonas, kaip tas netiesioginis elgsenos būdas, kuris nurodo, kad tai, kas apie įvykius pasakoma ir suprantama, nesutampa su tuo, kas įvyko. *Pathos*, kuris neišsisemia patetiška išraiška ir net nenurodo jos, mus pasitinka kaip niekada visiškai neįgyvendinamas perviršis, kaip kažkas, kas pažymėtina kaip be prasmės ir be tikslo, kiek tai perplėšia prasmės tinklą, sulaužo taisyklyną (*Regelwerk*) ir taip dekontekstualizuoja įvykį. Tai tėra nuoseklu pralaužiant tarpininkus. Kalbant fenomenologiškai galima būtų remtis responsyvia redukcija, kurios prasmių, taisyklių ir svarbių reikšmių (*geltungsrelevante*) išraiškos susisieja tai, į ką jos atsako. Tarties ir veiksenos išnykimas pasakymo ir padaryto prasmingume suardomas vis atnaujinama atitartimi (*Entsagen*) ar priešartimi (*Widersagen*)¹³. Prasmių dermė (*Sinnkohärenz*) ir taisyklių kanonas neperšokami, jie perlaužiami nurodant tai, kas mums atsitinka ir kas reikalinga mūsų atsakymo. *Pathos*, kuris tradiciškai siejamas su tuo, kas alojiška, iracionalu, pats veiktų logose. Logikos ar moralės genealogija, kuri ketina būti idėjų ar papročių istorija, tai tegali suteikti palikus bendros prasmės tvirtą pamatą, protui ir laisvei išlaikant savo bedugniškumą. Fenomenologijai tai reiškia, kad ji vis turi atsigręžti prieš save, kad atsispirtų prasmės euforijai, kuria jai gresia būti užliūliuotai panašiai kaip kitoms prasmės

¹² Augustino terminų vartojimas turi parodyti šio mąstymo potencialą be įtaigos, kad ten rastina tai, ko ieškome.

¹³ Išsamiau apie tai (Waldenfels 1994: Kap. II, 2–3).

filosofijoms. Čia matau lemtingą problemą, bet ne seniai apdulkėjusiame sąmonės filosofijos palikime¹⁴.

5. Patvirtinimo bandymai

Iš *pathos* ir atsaku paženklintos fenomenologijos galėtume laukti savitų akcentų einamuosiuose debatuose. Kaip tai galėtų atsitikti, turėtų būti glaustai pademonstruota remiantis keletu taiklių bandomųjų atvejų.

Asmeninės ir kolektyvinės istorijos prievara, kuri žydų-krikščionių tradicijoje nagrinėjama blogio vardu ir kuri naujaisiais laikais per greitai pateikiama visuotinei prasmėdai (*Sinnfindung*), tiksliau – moraliniams teisiniams svarstymams, ryškiai apšviečiama, suvokiant ją išsyk kaip *pathos*, kaip sužeidimą, kuris kam nors padaromas ir primetamas. Prievara tuomet iškyla kaip svetimkūnis, kuris suplėšo turimą prasminį audinį. Tai nereiškia, kad tai nesuvoktina, nepaaiškintina, nesuprastitina, nesvarstyтина, nepataisyтина ir neužkirstina, priešingai, visos šios pastangos židinytų liktų be pseudoracionalizavimo ir vienpusio moralizavimo. Pats atitaisymas negydo „istorijos randų“. Pažeidimai įgyja traumavimo, blokuojančio ir užgniaujančio visus atsakymo bandymus, kraštutines formas. Už diskurso atmetimo slypi nebylumas, nugrimzdimas į tylą, o mes nukenksminame tai, ką teikia patyrimas, perduodami tokius trikdžius vien klinikos kompetencijai. Be to, traumavimo lauke susiduriame su tuo paskumu, tuo *après coup*¹⁵, kuris būdingas bet

kokiam *pathos*. Čia susitinka, kaip vis rodyta iš įvairių pusių, laiko fenomenologija ir psichanalizė. Pagaliau ir istorijos rašymas nelieka šių problemų nuošaly. Praeitį užmirštama, išstumtama, jai reikia žadinimo prieš archyvinį, monumentinį ar moralinį priminimą susidarant vadinamajai prisiminimo kultūrai. Nietzsche primygtinai parodė, kaip labai susiję skausmas, atmintis, kančia ir prisiminimai, o Jacobo Burckhardto raginimas istorikoje šalia veržlaus ir veiksnus taip pat vaizduoti kenčiantį žmogų, tapo beveik viešu imperatyvu, kai filosofijoje dėl įvairiausių paskatų iki šių dienų pasitelktinas vienpusių veiksmo teorijų aktyvizmas.

Bioetiniai debatai galėtų kitur pakrypti, gimimo ir mirties, taip pat žalingų ir pavojingų ligų atveju vadovaujantis kūniškąja Patybe, turinčia priešistorę, poistorę ir gelminę istoriją. Ši Patybė iš pat pradžių būtų daugiau nei kažkas, kuriam priskiriami tam tikri požymiai, taip pat daugiau nei kai kas, kuriam suteikiami tam tikri vaidmenys, teisės ir gabumai. Baisūs vaizdiniai, kaip antai orios lūstelių krūvos, tuomet atsiskleistų kaip tos dvigubos abstrakcijos, apie kurias jau kalbėta, pavyzdys. Kas Patybei kūniškai nutinka, dauginasi (*vervielfältigt sich*) nutikimų nutikimuose, mums atsižvelgiant į sanpasaulyo (*Mitwelt*) dalį, dalį visų tų, kurie laukia gimstant nelauktumui (*Unerwartbares*), neatmenos (*Unerinnerbares*) mirties atveju gedi ir atsisveikina. Be tokių priešistorių ir poistorių su visais iš to kylančiais lūžiais iš tikrųjų gyvenimas būtų machinacija, net jei poema daugintų save (*potenziert*) autopoetiškai. Senasis gyvenimo kaip savijudos apibūdinimas nėra netinkamas, tačiau jo neužtenka savipirmtakumui apmąstyti (*Selbstvorgängigkeit*), kuris apima heterokinezės *pathos* formą.

Debatai apie Svetimą turi ateiti tik tuomet, kai išsilaisvina iš blaškymosi tarp įsisavinimo ir nusavinimo, iš Svetimo užėmimo (*Vereinnehmung*) ir išdavimo Svetimam, kai Svetimas apmąstomas *pathos* perspektyvoje kaip nerimas, kaip trikdys, kaip sutiktis kažko, kas niekada neįdaiktinama ir neįprasminama. Tai galioja asmeniniams santykiams lygiai kaip ir kultūros mainams viduje ir išorėje. Svetimo patirtis

¹⁴ Reikėtų aiškiai pabrėžti, kad sąmonės filosofija kaip ir sąmonės fenomenologija parodo, jog sąmonė nustatoma kaip „pirmapradis regionas“ (*Urregion*) arba kaip bendras sąryšio laukas (*Bezugsfeld*), ir nesitenkina sąmonės formų tyrimu. Pastarasis iš tikrųjų yra būtinas, kaip rodo naujesni neurofiziologiniai tyrimai. Tas pats galioja klausimui, pripažįstamas vaidmuo tik „aš“ ar šis „aš“ substancijuojamas ir apvainikuojamas „egologija“. Pats Husserlis, išskeldamas konstitucijos klausimą, išskirtiniais atvejais nagrinėja „sąmonę“, „savimonę“ ir „ego“ su šiais darbiniais pavadinimais.

¹⁵ Po laiko (pranc.). (Vert. past.)

neprasideda nei gera, nei bloga valia, būtent todėl, kad ji pralaužia tą prasmyną ir taisyklą, kuriais valia maitinasi. *Pathos* – ne tiek nepasitenkinimas, kiek nenorumas (*nicht Wollbare*). Filosofiskai žiūrint Svetimas yra kažkas, kas tarp visų įgalinimų, asmeninių dispozicinių, istorinių kultūrinių arba net transcendentinių iškyla kaip ne-galimybė (*Un-mögliches*), kaip turimų galimybių sukrėtimas arba apklausimas (*Infragestellung*). Tai kreipia į tai, ką tokie autoriai kaip Bergsonas ir Jamesas apibūdina, radikaliu empirizmu, o vėliau iškyla Levinui ir Deleuze'ui visiškai skirtingais būdais.

Pagaliau atsiveria neapbrėpiamas laukas Kito, kuris čia buvo gerokai nustumtas į antrą planą, kad patyrimo fenomenologija, apie kurią kalbame, iš pat pradžių nebūtų suasmeninta ir palenktą išankstiniam etiniam ir religiniam keliui. *Pathos* pavertimas adresuotomis pretenzijomis, kurios ne tik mane sutinka, bet ir išskiria ir apkausto, reikalingas išsamesnių svas-tymų, kuriems čia nepakanka vietos. Vis dėlto verta kai ką pabrėžti. Tai, ką pradeant Husserliu vadiname Svetimo patyrimu, nukenksminama Kitą apmąstant kaip pirminį simbiotinio dalyvavimo arba abipusio pripažinimo atžvilgiu. Seniausia draugo kaip *heteros autos*, kurio lotyniška versija yra *alter ego*, formuluotė tik tuomet įgyja savo jėgą, kai kitybė (*Alterität*) apmąstoma kaip antrininkumo rūšis, kaip mano konfrontacija su savimi kitame su visu tuo kraupumu, kuris slypi šiame perdavime Beveik-pačiam. Norėdamas išryškinti šį *pathos* santykį, kuris gilesnis už simpatiją ir antipatiją, pabaigai suteiksiu žodį Pauliui Valéry. Kūrinyje *Sąsiuviniai* (Valéry 1973:499) sakoma: „Kitas, toks kaip aš, arba galbūt mano antrininkas, yra

magnetinė bedugnė – dažniausiai išskylantis klausimas, klastingiausia kliūtis – vienintelis, kuris trukdo visiems kitiems kaip nors pakliūti, iš tūlo išsisukti. Greičiau pamėgdžiotojas nei sekėjas – refleksas, kuris tau atsako, užbėga už akių, sutrikdo.“

Iš vokiečių. k. vertė
Tomas Kačerauskas

Literatura

Bühler, K. 1982. *Sprachtheorie*. Stuttgart/New York.

Husserl, E. 1950. *Husserliana* (Hua). Den Haag/ Dordrecht.

Merleau-Ponty, M. 1945. *Phénoménologie de la perception*. Paris.

Musil, R. 1978. *Der Mann ohne Eigenschaften*. Reinbek.

Platon. 2004. *Gorgias*. Leipzig: Reclam.

Valéry, P. 1973. *Cahiers I*. Paris.

Waldenfels, B. 1990. *Der Stachel des Fremden*. Frankfurt am Main.

Waldenfels, B. 1994. *Antwortregister*. Frankfurt am Main.

Waldenfels, B. 1999. *Vielstimmigkeit der Rede. Studien zur Phänomenologie des Fremden 4*. Frankfurt am Main.

Waldenfels, B. 2001. *Verfremdung der Moderne*. Göttingen.

Waldenfels, B. 2002. *Bruchlinien der Erfahrung. Phänomenologie, Psychoanalyse, Phänomenotechnik*. Frankfurt am Main.

PHENOMENOLOGY BETWEEN PATHOS AND RESPONSE

Bernhard Waldenfels

The author calls phenomenological intentionality, into question while taking it, nevertheless, as a starting point. From the analysis of the meaning of phenomena he goes back to a pathic dimension which precedes them. What happens to us or affects us and to what we respond in different ways cannot be reduced to previous horizons. Between pathos and response, there is an irreducible cleft which constitutes a special sort of time-lag. What happens to us comes is always too early; our responses always come too late. Our experience is never completely up to date. In order to explore this pre-semantic and pre-pragmatic depth of experience we need a sort of responsive reduction, which guides all meaning toward something we respond to. In conclusion, the author evokes some areas in which such a revision of phenomenology shows its effects, namely the genesis of life in bioethics, the historical elaboration of memory and the experience of the Other.

Keywords: affection, event, experience, intentionality, meaning, pathos/pathic, response/responsivity, temporal delay.

Įteikta 2009-03-25; priimta 2009-06-11